

TEK KİTAPTA

NÂZİM HİKMET

“Kanaat-i şahsiyem itibariyle, komünistim.”

Öner Yağcı

telgrāfhane
yayınları

İçindekiler

SUNU.....	5
I. UMUDUN ŞAİRİ NÂZİM HİKMET.....	7
TÜRK ŞİİRİNİN BÜYÜK USTASI NÂZİM HİKMET	8
NÂZİM HİKMET: GÖREN, KONUŞAN, DÜŞÜNEN, DÜŞLEYEN, DUYUMSAYAN, DÖVÜŞEN, DİRENEN, DEĞİŞTİRİLEN YAŞAMIN ŞAİRİ VE AYDINI.....	13
OSMANLININ SON DÖNEMİNDE VE ULUSAL KURTULUŞ SAVAŞINDA NÂZİM HİKMET (1902-1920)	23
SOVYET DEVRİMİ'NİN İLK YILLARINDA NÂZİM HİKMET (1921-1924)	33
CUMHURİYET'İN İLK YILLARINDA NÂZİM HİKMET (1925-1938)	37
CEZAEVİ YILLARINDA (CHP'NİN TEK PARTİ YÖNETİMİNDE) NÂZİM HİKMET (1939-50).....	59
SOVYETLER BİRLİĞİ'NDE (DP İKTİDARINDAN ÖLÜMÜNE KADAR) NÂZİM HİKMET (1951-1963).....	67
UMUDUN ŞAİRİ: NÂZİM HİKMET	88
II. ÖZGÜRLÜĞÜN ŞAİRİ NÂZİM HİKMET	97
ONURUMUZ NÂZİM HİKMET	98

AYDINLIK VE ESİN KAYNAĞIMIZ, USTAMIZ, ONURUMUZ NÂZİM HİKMET	100
SOLUĞUMUZDUR NÂZİM HİKMET	103
68'Lİ GÖZÜYLE NÂZİM HİKMET	109
NÂZİM HİKMET'İ ANLAMAK VE SAHİPLENMEK	121
NÂZİM HİKMET: SU KATILMAMIŞ YURTSEVER	126
İNSAN USTASI: NÂZİM HİKMET	135
NÂZİM HİKMET VE DİL DEVRİMİ.....	139
BÜYÜK İNSANLIĞIN ŞAİRİ	146
"HENÜZ VAKİT VARKEN..."	148
BÜYÜK OZAN, BÜYÜK DEVRİMCİ.....	152
III. 21. YÜZYILDAN NÂZİM HİKMET'E MEKTUP	155
NÂZİM HİKMET'E MEKTUBUMDUR.....	156
IV. NÂZİM HİKMET KAYNAKÇASI.....	177
1. NÂZİM HİKMET'İN KİTAPLARI.....	178
II. NÂZİM HİKMET'LE İLGİLİ KİTAPLAR	182

SUNU

Nâzım Hikmet, Türkiye'nin dününün, bugününün ve geleceğinin en büyük üniversitesidir.

Bu en özgür, en demokratik üniversite; antiemperyalizmin, anti-faşizmin, bağımsızlığın, sosyalizmin, barışın, umudun, iyimserliğin, yaşamın, yaşama sevincinin, insani duyarlıkların, iyimserliğin, özverinin, sevdanın, kavganın, insan ve yurt sevgisinin, Türkçenin, şiirin, sanatla güzelleşmenin, aydın sorumluluğunun, bilgeliğin, insanlık onuru ve vicdanının üniversitesidir.

Ne mutlu bize ki onun çağdaşı, onun üniversitesinin sürekli öğrencileriyiz.

Pablo Neruda'nın, "Onun sesi yeryüzünün sesi olmuştur. Şiirlerimin onunkilerin yanında olmasıyla övünüyorum" sözlerini hiç unutmadım.

"O hiçbir zaman uyumadı. Ölüm onun ilk ve son uykusu oldu. Aksamadan uyanık durmuş bir insanın eserleri şimdi nöbeti alıyor. Kendisinden sonra artık onlar uyanık kalacaktır" diyen Jean Paul Sartre'ın dediğini hiç aklımdan çıkarmadım.

Nâzım Hikmet'in, yaşamın nöbetini tutan kitaplarıyla yoldaş oldum hep.

1960'lı yılların sonlarında, Öğretmen Okulu yıllarımda (1966-1969) tanışıp buluştuğum Nâzım Hikmet şiiri hiç bırakmadı beni. İyimserliğime iyimserlik, umuduma umut kattı hep. Her zaman yanımdaydı ama özellikle 12 Mart'ın ve 12 Eylül'ün bungen günlerinde bana verdiği coşkuyu, direnme gücünü asla unutamam ve

öyle inanıyorum ki benim gibi birçok kuşakdaşımın da en büyük dostu olmuştur Nâzım Hikmet şiirleri.

Yüklü yemiş dallarıdır kollarımız,
silkeler durur düşman, silkeler durur bizi.
Ve yemişimizi daha rahat, daha kolay toplamak için
vurur prangayı ayağımıza değil, vurur prangayı kafamızın
içine.

diyene bir okyanusun, yalnızca şiirlerini okuyup ezberleyen, okuyup ezberledikçe onun okyanusunun derinliklerine dalan; yaşamını öğrenmeye çabalarken her öğrendiğiyle onu yeniden keşfedip, onun büyüklüğüne bir kez daha inanan birisi oldum.

Öyle kalmak istemediğim için de Nâzım Hikmet hakkında, özellikle yazarlık yaşamıyla birlikte sürekli olarak onunla ilgili her yazılanı okumaya çalıştım, araştırdım, dergilerde yazılar yazdım, onu yeni kuşaklara tanıtılabilmek, anlatabilmek için konferanslar verdim, toplantılarda konuştum.

*

Bir bütün olarak Nâzım Hikmet'i bir kitapta değerlendirmek elbette olanaksızdır.

Hakkında yüzden fazla kitabın yazıldığı ve her kitapta da başka başka yönlerinin incelendiği Nâzım Hikmet'i tam olarak hiç kimse-nin anlatamayacağını da unutmamak gerek.

Benim yaptığım, Nâzım Hikmet'ten gıdalanmış bir yazarın ona tuttuğu bir sevdalı aynadır bu kitap, Nâzım Hikmet'e tuttuğum sevdalı aynada gördüklerimdir; aynı zamanda ülkemizde yaşanan-ları da gösteren bir aynada...

Tek Kitapta Nâzım Hikmet, o okyanusa bir damla katabilirse ne mutlu...

Öner Yağcı
2019

I. UMUDUN ŞAİRİ NÂZİM HİKMET

...Ve güneş doğarken hiç umut yok mu?

Umut, umut, umut,

Umut insanda...

*

Nâzım Hikmet

TÜRK ŞİİRİNİN BÜYÜK USTASI NÂZİM HİKMET

Yeni bir yüzyılın başlarında, 15 Ocak 1902'de Selanik'te doğan Nâzım Hikmet, 61 yıl yaşadığı 20. yüzyılda, çocukluktan sonraki yaşamıyla ve ölümünden sonraki etkisiyle zamana iz bırakan, ulusallıktan evrenselliğe ve ölümsüzlüğe ulaşan bir kültür, sanat adamı ve aydın oldu.

Daha 11 yaşında bir çocukken yazdığı *Feryad-ı Vatan* (1913) şiirinde; *Vatanın parçalanmış bağı bekliyor senden ümit* ve 18 yaşındayken yazdığı *Gençlik* adlı şiirinde; *Sana sus derlerken... Haykır! Ey gençlik dizeleriyle coşkulu, kavgacı, inatçı bir şair olacağının haberini veriyordu sanki.*

Coşkulu, kavgacı, inatçı bir şair olarak da esti durdu ömrü boyunca; esmekle kalmadı, gerçek bir sanatçı olarak esinledi de.

1918'de ilk kez *Hâlâ Servilerde Ağlıyorlar mı?* adlı şiiri *Yeni Mecmua*'da yayımlanan Nâzım Hikmet'in ömrü şiirle, toplumsal savaşım, sanatla dolu bir ömür oldu.

Kurtuluş Savaşı yıllarında Anadolu'ya geçti. Kuvayı Milliyecilerin görevlendirilmesiyle Bolu'da öğretmenlik yaptı. Oradan devrim döneminin ilk yıllarını yaşamakta olan Sovyetler Birliği'ne gidip Doğu Halkları Üniversitesinde öğrenciliğe başladı. Sovyetler'den dönüşünün ardından, siyasal savaşım ve şairlik başta olmak üzere çok yönlü bir sanatçılığa uzanan Nâzım Hikmet, mahkemelerle, hapishanelerle çokça

tanıştı; bir de gurbetliklerle, ayrılıklarla, hasretliklerle...

İlk şiir kitabı *Güneşi İçenlerin Türküsü*, 1928'de Bakü'de yayımlandı. Bunu 1929'da yayımladığı 835 *Satır* adlı şiir kitabı izledi. Ardından onu ülkesinin en büyük şairi yapan ve 1938'de başlayıp bu kez "uzun süren" cezaevi yıllarına kadar çıkardığı *Jokond ile Si-Ya-U, Varan 3, 1+1=1, Gece Gelen Telgraf, Benerci Kendini Niçin Öldürdü?, Portreler, Taranta Babu'ya Mektuplar, Simavne Kadısı Oğlu Şeyh Bedreddin Destanı* adlı şiir kitaplarıyla var oldu.

Hasretin ve yurt sevgisinin yoğun olduğu, aşklarla dolu bir ömür yaşadı; yaşamı ve sanatıyla fırtına gibiydi. Şiirleri, siyasal düşünceleri ve çalışmaları nedeniyle sık sık başı belaya girdi, tutuklandı, yargılandı, İstanbul, Ankara, Çankırı, Bursa cezaevlerini tanıdı ülkemizin. 1938'den 1950'ye kadar aralıksız kaldığı cezaevlerinde *Memleketimden İnsan Manzaraları* ve *Kuvayı Milliye Destanı* gibi ölümsüz yapıtlarını yazdı.

1950'de çıkarılan genel aflla cezaevinden çıktıysa da 49 yaşında askere alınmak istenince ülkeden ayrıldı. 1951'de, bir yandan dönemin Bakanlar Kurulunun kararıyla yurttaşlıktan çıkarılıp ona ünlü *Vatan Haini* şiirini yazdıran vatan hainliğiyle suçlanırken bir yandan da Dünya Barış Konseyinin "Dünya Barış Ödülü"nü aldı. 1952'de enfarktüüs geçirdi ve kalan yaşamını kalp hastası olarak sürdürdü.

3 Haziran 1963 sabahı Moskova'da yaşadığı evde öldü.

*

Yaşamı, ülkesinin siyasal yaşamıyla özdeşleşti; döneminde yaşayanları etkilemekle kalmadı, kendisinden sonraki tüm dönemlerin sanatçılarını soluğuyla etkiledi.

Gerek 30 cildi geçen şiiri, oyunu, romanı, öyküsü, masalı, mektubu, yazısıyla; gerekse hakkında yazılan yüzlerce yazı

ve sayısı 100'ü geçen kitapla, Türkiye sanatçılarına soluk veren, can veren, su veren bir usta oldu.

Yapıtları ve yaşamıyla Türkiye toplumunun örnek bir sanatçısı, önder bir aydını olan Nâzım Hikmet'in yaşamıyla ülkedeki yaşamın örtüşüğünün somut örneği, kitaplarının ve hakkında yazılan kitapların yayımlanmalarıdır.

Hakkında 1935-37 arasında 7, 1950-52 arasında 4, 1965-70 arasında 16, 1974-80 arasında 27, 1985'ten günümüze kadar 46 olmak üzere 100 kitap çıktı. Nâzım Hikmet'in kitapları da ancak bu belirtilen yıllar arasında yayımlanabildi. 1938-50 arasındaki cezaevi yıllarında, 1953-64 arasındaki yurtdışı yıllarında ve ölümünden sonra da, 1971-73 ve 1981-84 arasında hiçbir kitabı yayımlanamadığı gibi hakkında da tek bir kitap basılamadı. Bu yıllar Nâzım Hikmet'le ilgili suskunluk ve yasaklama yılları oldu. Dikkat edilirse bu suskunluk yılları ülkedeki "Tek Parti", "Demokrat Parti", "12 Mart" ve "12 Eylül" gibi baskı dönemlerine denk düşmektedir. Her baskı döneminde Nâzım Hikmet susturuldu, yasaklandı, cezalandırıldı. Şiirleri ancak gizli gizli, elden ele dolaşarak ezberlenip okunabildi.

En güzel hapisane ve özgürlük şiirlerini o yazdı; en güzel yurt sevgisi ve özlem şiirleri onun imzasıyla yazıldı. İnsan sevgisinin en güzel şiir örneklerini o sundu. Büyük insanlığın umudunu o şiirleştirdi. Sevdaların şairi oldu; kadınlara sevdasının, yurduna sevdasının, büyük insanlık dediği insanlığa sevdasının şiirini yazdı; sevdaların şiiri oldu yaşamıyla, sözcüsü oldu şiiriyle.

Salkımsöğüt, Kerem Gibi, Memleketimi Seviyorum, Onlar, Yaşamaya Dair, Bulutlar Adam Öldürmesin, Karlı Kayın Ormanında, Ceviz Ağacı, Henüz Vakit Varken Gülüm, Beyazı Meydanındaki Ölü, Saman Sarısı, Karanlıkta Kar Yağıyor, Hapiste Yatacak Olana

Bazı Öğütler, Ellerinize ve Yalana Dair, Son Otobüs gibi onlarca ölümsüz şiirin; *Kurtuluş Savaşı, Benerci, Bedreddin, Taranta Babu, Jokond* gibi destanların şairi; insanımızın iyimserlik ve umut taşıyıcısı; aydınlığımızın simge adı; çağdaş şiirimizin kurucusu, öncüsü ve büyük ustası olan Nâzım Hikmet, rüz-gârıyla soluk olup soluğumuza güç katıyor hâlâ.

Bunca baskıya, susturulmaya, yasaklanmaya, cezalandırılmaya karşın ayakta kalmasını bilen bir sanatçı olan Nâzım Hikmet, belleklerdeki şiirleri, şarkılaştıran, türküleştiren dizeleriyle insan yüreklerine umut saldı hep. İnsanlığı kucakladı, yapıtları ve yaşamıyla Türkiye aydınının onuru, vicdanı, sesi oldu.

Kitapları çeşitli yayınevlerince onlarca kez basıldıktan sonra bir araya getirilip 30 cilt olarak sunuldu. 8 ciltte toplanan şiirlerinden başka, 6 ciltte toplanan yazıları; *Kafatası, Ferhad ile Şirin, Yusuf ile Memofis, Demokles'in Kılıcı, Kadınların İsyanı* adlı oyunları; *Kan Konuşmaz, Yeşil Elmalar, Yaşamak Güzel Şey Be Kardeşim* adlı romanları ve *La Fontaine'den Masallar; Hikâyeler; Çeviri Hikâyeler; Masallar; Konuşmalar; Mektuplar* adlarıyla sunulan yapıtları onun aydınlığımızı ve sanatımıza kattıklarıdır.

Onun gücü, sayısının 100'ü bulduğu hakkında yazılan kitaplardan da belli. Hiçbir sanatçı hakkında bu kadar çok kitap yazılmadı.

Adı, şiiri, şiirimizdeki öncü yeri, sanatı, özgürlüğüne kavuşması, memleket hasreti ve sevgisi, *vatan hainliği*, yurttaşlıktan çıkarılması, şiirlerinin yasaklanması, mezarının getirilmesi sürekli olarak tartışıldı. Bu tartışmalar sürerken şiirleri birçok ülkenin diline çevrilip yayımlandı, sevildi.

Kimileri onun yalnız ideolojisiyle var olduğunu, iyi bir şair olmadığını ileri sürdüyse de "sökmedi".

Sovyetler Birliği yıkıldıktan sonra Nâzım Hikmet'in şairliğinin de çökeceğini iddia edenler de oldu ama tutmadı.

Nâzım Hikmet, inandıklarıyla ve yaşadıklarıyla, düşündükleriyle ve yazdıklarıyla bir bütün olarak var oldu hep.

UNESCO, doğumunun 100. yılı olan 2002'yi *Uluslararası Nâzım Hikmet Yılı* ilan etti.

Nâzım Hikmet, 21. yüzyılda da dünyanın en büyük şairlerinden biri olarak ülkemizde ve birçok ülkede konuşmalarla, yazılarla, kitaplarla, toplantılarla, yarışmalarla, saygı günleriyle, oyunlarıyla, şarkılaşılan şiirleriyle hep gündemde olacak...

NÂZİM HİKMET: GÖREN, KONUŞAN, DÜŞÜNEN, DÜŞLEYEN, DUYUMSAYAN, DÖVÜŞEN, DİRENEN, DEĞİŞTİRİLEN YAŞAMIN ŞAİRİ VE AYDINI

Nâzım Hikmet'in nasıl bir dünyada yaşadığı, 20. yüzyıldan nasıl etkilenip nasıl onu etkileyebilecek bir güce eriştiği, hangi olayların ve hangi birikimlerin ışığında bilgeleştiği sorularının yanıtları, aynı zamanda onun bir sanat ve siyaset insanı olarak nasıl biçimlendiğini de ortaya çıkaracaktır. Onun bu biçimlenişi, yaşamın karşısındaki bu duruşu, aynı zamanda bir 20. yüzyıl aydını ve sanatçısının, siyasal otoriteler karşısındaki duruşunun anlamlı örneğini de göstermektedir bize.

Nâzım Hikmet'in yaşadığı 1902-1963 yılları, dünyanın büyük değişimler, büyük devrimler, büyük savaşlar, büyük savruluşlar yıllarıdır. Bu yılların dünyaya gözlerini, kulaklarını, aklını açmış olan insanların biri olan Nâzım Hikmet'i, bir büyük özgürlük ve aydınlık savaşçısı, bir büyük insan yapan, bir büyük kahraman olmak zorunda bırakan ve olağanüstü serüvenlerle dolu olan ömrünü izlediğimizde gördüğümüz; siyaseti halk yığınlarının yararına değiştirmek, özgürleştirmek yoludur.

Bu ömrü nasıl izleyeceğiz sorusuna yanıt vermekse pek kolay değildir; çünkü yıllar boyunca nerdeyse adına bile

yasaklar konulan bir yaşamın ayrıntılarıyla, gizleriyle ortaya çıkması için daha uzun yılların geçmesi gerekmektedir. Ancak, bu geçen uzun yıllarda birçok gerçeğin artık yeryüzüne çıkamayacak kadar tarihin derinliklerinde yiteceğini de unutmamalıyız.

Bu bilinçle adım atmaya başlayarak, Nâzım Hikmet'in siyasal otoriteler karşısındaki tavırlarını öğrenmek için başvuracağımız kaynakların sınırlı olmasına karşın, siyasal otoritelerle karşı karşıya kaldığı dönemleri belirlemeliyiz.

Çocukluğunun ve ilk gençliğinin geçtiği İkinci Meşrutiyet, 31 Mart Olayı, Balkan Savaşı, Birinci Dünya Savaşı ve Osmanlı'nın yenilgisi, parçalanması, Mondros Mütarekesi, yurdun işgali; **Mustafa Kemal**'in Samsun'a çıkması ve direnişi örgütlemesi; Amasya Genelgesi, Erzurum, Sivas Kongreleri, Kurtuluş Savaşı yılları; İstanbul'da Osmanlı sultanlığı devam ederken Ankara'da Büyük Millet Meclisinin açılması; kısacası altüst oluşun gerçekleştiği koşullarda Nâzım Hikmet'in neleri nasıl yaşadığına ve Osmanlı'nın son ve Kurtuluş Savaşının ilk yıllarındaki yönetimlerle, Osmanlı yönetimi ve Mustafa Kemal'le ilişkileri açısından ne yazık ki bilgilerimiz sınırlıdır.

Nâzım Hikmet'in bu çocukluk ve ilk gençlik dönemiyle ilgili bilgi kaynakları olarak, kendi şiirlerinden bugüne kadar bulunabilenler, kendisinin o dönemle ilgili olarak şiir dışında yazdığı yazılar ve örneğin *Yaşamak Güzel Şey Be Kardeşim* romanıyla o döneminde birlikte olduğu kimi dostlarının ve ailesinden kimi kişilerin, örneğin kardeşi **Samiye Yalırım** (Anlatan Samiye Yalırım, yazar Aydın Aydemir, *Nâzım*) ile arkadaşı **Vâlâ Nureddin**'in (*Bu Dünyadan Nâzım Geçti*) tanıklıkları gelmektedir. Ayrıca, şunu da söylemek gerekir ki, Nâzım Hikmet'in yaşamıyla ilgili yazılan yapıtların bu dönemine kaynaklık eden de yalnızca bu tanıklıklardır.

Nâzım Hikmet'in 1921-1924 arasındaki Moskova dönemi ve Sovyetler Birliği'ne karşı tavrıyla ilgili olarak da, kendisinin şiirleri, yazılarıyla özellikle, *Yaşamak Güzel Şey Be Kardeşim* romanı ve bu **Vâlâ Nureddin**'in ve **Şevket Süreyya Aydemir**'in (*Suyu Arayan Adam*), tanıklığı dışında pek kaynak yoktur.

Türkiye'ye dönüşünden cezaevine girişine kadarki tek parti yönetimi dönemindeki kaynaklarsa yine kendi yazdıkları başta olmak üzere, dostlarının tanıklıkları, örneğin **Zekeriya Sertel**'in (*Mavi Gözlü Dev*, Zekeriya-Sabiha-Yıldız Sertel, *Sertellerin Anılarında Nâzım Hikmet ve Babiâli*), **A. Faik Bercavî**'nin (*Nâzım'la 1933-1938 Yılları*) **A. Kadir**'in (*1938 Harp Okulu Olayı ve Nâzım Hikmet*) ve dayısı **Ali Fuat Cebesoy**'un (*Bilinmeyen Hatıralar, Kuva-yı Milliye ve Cumhuriyet Devrimleri*, hazırlayan Osman Selim Kocahasanoglu) gün ışığına yeni çıkan anılarıyla ona düşman olanların saldırılarından bugüne gelebilen anılar ve yazılarıyla o dönemin basınından taranarak ortaya çıkarılabilenlerdir.

Cezaevi yıllarının tanıklığını ise, yasakların, korku duvarlarının ve soğuk savaş politikalarının yok ettiği kimi eksikliklere karşın asıl olarak kendi yazdığı şiirler ve cezaevinden yazdığı örneğin **Vâ-Nû**'lara (*Bursa Cezaevinden Vâ-Nû'lara Mektuplar*), **Kemal Tahir**'e (*Kemal Tahir'e Mahpushaneden Mektuplar*), **Orhan Kemal**'e (*Bilinmeyen Mektuplarıyla Nâzım Hikmet-Orhan Kemal Dostluğu*, hazırlayan Kemal Sülker), **Piraye**'ye ve (*Piraye'ye Mektuplar-2 cilt, Nâzım ile Piraye*), **Memet Fuat**'a (*Cezaevinden Memet Fuat'a Mektuplar*), **Adalet Cimcoz**'a (*Nâzım'ın Bilinmeyen Mektupları/ Adalet Cimcoz'a Mektuplar*, hazırlayan Şükran Kurdakul) yazdığı mektupların gün ışığına çıkabilenleri ve **Orhan Kemal**'in (*Nâzım Hikmet'le Üçbuçuk Yıl*), **Semiha Berksoy**'un (*Sana Tütün ve Tespih Yoluyorum: Semiha Berksoy'un Anıları, Nâzım Hikmet ve Fikret Mualla ile*

Mektuplaşmaları, hazırlayan Füsun Özbilgen), **Balaban'ın** (*Şair Baba ve Damdakiler, Nâzım Hikmet ve Biz, Nâzım'la Hapishane Anıları*), **Memet Fuat'ın** (*Gölgede Kalan Yıllar*) anıları yapmaktadır.

Cezaevinden çıkıp ülkesini terk etmek zorunda kalmasından ölümüne kadarki 12 yıl, yani Demokrat Parti dönemi ve 27 Mayıs ve sonrasıyla ilgili kaynaklar olarak ise; kendi yazdıkları ve hakkında yazılan birçok kitap, örneğin **Zeke-riya Sertel'in** (*Nâzım Hikmet'in Son Yılları*), **Vera Tulyakova Hikmet'in** (*Nâzım'la Söyleşi*), **Refik Erduran'ın** (*Gülerek*), Joyce Lussu'nun (*Buluşma*), **Aleksandr Fevralski'nin** (*Nâzım'dan Anılar*), Bulgaristan'la ilgili **Ziya ve Şekibe Yamaç'ın** (*Nâzım Hikmet Aramızda*), **Fahri Erdinç'in** (*Nâzım Hikmet ve Bulgaristan, Kalkın Nâzım'a Gidelim*) Romanya'yla ilgili **Erem Melike Roman'ın** (*Şafakta Suydu Evler: Nâzım Hikmet Romanya'da*) anıları ve yazdıklarıyla, yeni yeni ortaya çıkan, örneğin *Bizim Radyoda Nâzım Hikmet* gibi kitaplar sayılabilir.

Tüm bu kaynaklar Nâzım Hikmet'in siyasal davranışını öğrenmede yeterli ipuçlarıdır. Ama aynı dönemlerle ilgili daha birçok kaynağın ortaya çıkacağına da mutlak bir gerçeklik olduğu ve yaşamı ülkesindeki siyasal yaşamla paralel olan böyle bir dehanın anlaşılmasında ve aktarılmasında en küçük bir ayrıntının bile önemli olduğu koşullarda bu gerçek unutulmamalıdır. Bu gerçek, hakkında yazılan ve yayınlanan kitapların sayısından bile rahatlıkla anlaşılabilir.

*

Nâzım Hikmet hakkında 1935-1950 arasında 11 kitap yayımlanır. 1965'ten bu yana da, 12 Mart ve 12 Eylül dönemlerindeki birkaç yıllık boşluklar dışında, sürekli olarak yayımlanan kitaplarla bu sayı 100'ü geçer. Bu çalışmalar, Nâzım

Hikmet'in adını, yapıtlarını, hakkında bilinenleri gün ışığına çıkarma çabasıdır.

Bir şairin arkasından 100'den fazla kitabın yazılmış olması; diliyle seslendiği halkının onu coşkuyla bağrına basmasının olduğu kadar; özgürlük atılımının ve onun bu atılımı etkilemesinin de göstergesi ve aynı zamanda ülkemizdeki özgürlük arayışının simgeleridir de.

2002 *Nâzım Hikmet Yılı* ile birlikte gelen yeni coşku dalgası da gösteriyor ki, onun hakkında söylenecek şeyler henüz bitmemiş.

Bu çalışmada; *Yaşamak Güzel Şey Be Kardeşim* diyerek ömrü boyunca *Memleketim(iz)den İnsan Manzaraları* sunarken, tarihin gizlerinden bilimin meraklılığından, sanatın güzelliğinden insanlığın damarına katan Nâzım Hikmet'in bir yurttaş, bir aydın, bir yazar, bir şair olarak siyasal otoriteye ilişkin düşünceleri ve davranışlarıyla büyüdüğünü, zenginleştiğini göstermeye çalışacağım.

*

Karşılaştığı siyasal yönetimlerle ilişkisinin nasıl olduğunu anlamak için, Nâzım Hikmet'in yaşadığı dönemlere bakmamız gerekiyor. Nâzım Hikmet'in yaşadığı dünya, insanlığın umuduyla umutsuzluğunun doruğa çıktığı bir dünyadır. Savaşlar, kavgalar, ihanetler, katliamlar, gözü dönmüşlükler yaşanmaktadır bu dünyada.

Selanik'te 15 Ocak 1902'de başlayan ve 3 Haziran 1963'te Moskova'da sona eren bir yaşamdır Nâzım Hikmet'ininki. Balkan Savaşının yıkımını yaşadı çocukluğunda, İstanbul'un işgalini, Birinci Dünya Savaşı'nı, Sovyet Devrimi'ni, Kurtuluş Savaşımızı, Cumhuriyet'in kurulmasını, faşizmi, İkinci Dünya Savaşı'nı, Nazi Kamplarını, Ulusal Kurtuluş Savaşımalarını, "Soğuk Savaş"ı yaşayan bir dünyaydı onun gördüğü.